

РОЗДІЛ 2. УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

УДК 314.72

DOI: 10.31732/2663-2209-2024-73-82-92

ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ТА ПОСИЛЕННЯ ВПЛИВУ ВИМУШЕНОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ, СПРИЧИНЕНОЇ ВІЙНОЮ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ ТА ПРОЦЕСАМИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Марія Вінчук¹, Олександр Захаров²

¹Кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри соціально-поведінкових, гуманітарних наук та економічної безпеки Інституту управління, психології та безпеки, Львівський державний університет внутрішніх справ, м. Львів, Україна, e-mail: vinichukm@i.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6588-1254>

²К.е.н., професор, директор ННІ менеджменту безпеки, ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м.Київ, Україна, e-mail: zaharov@krok.edu.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6429-8887>

FEATURES AND PROBLEMS OF THE ANTI-CRISIS MANAGEMENT OF THE ENTERPRISE UNDER CONDITIONS OF UNCERTAINTY AND THE INCREASING IMPACT OF FORCED LABOR MIGRATION OF THE POPULATION CAUSED BY THE WAR OF THE RUSSIAN FEDERATION AGAINST UKRAINE AND THE PROCESSES OF EUROPEAN INTEGRATION

Mariia Vinichuk¹, Oleksandr Zakharov²

¹Ph.D. (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Social Behavioral, Humanities and Economic Security, Institute of Management, Psychology and Security Lviv State University of Internal Affairs, m. Lviv, Ukraine, e-mail: vinichukm@i.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6588-1254>

²Ph.D. (Economics), professor, director of the institute of security management, "KROK" University, Kyiv, Ukraine, e-mail: zaharov@krok.edu.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6429-8887>

Анотація. Метою статті є дослідження особливостей антикризового управління підприємством в умовах невизначеності та посилення впливу вимушеної трудової міграції населення, спричиненої війною російської федерації проти України, та виявлення основних проблем його забезпечення в умовах євроінтеграції. У статті визначено сутність антикризового управління підприємством та вимушеної трудової міграції населення, досліджено особливості та виявлено основні проблеми антикризового управління підприємством під впливом сучасних чинників невизначеності, нестабільності та війни росії проти України, внаслідок чого активізувалися процеси вимушеної трудової міграції населення. Встановлено, що сутність антикризового управління проявляється у реалізації комплексу спеціальних заходів, спрямованих на запобігання, попередження та протидію кризовим ситуаціям, які виникають на підприємстві та обумовлені дестабілізуючим впливом факторів зовнішнього та внутрішнього середовища. З'ясовано, що вимушена трудова міграція чинить вагомий дестабілізуючий вплив на діяльність підприємств та розбалансовує механізми управління ними. Доведено неконтрольованість процесів вимушеної трудової міграції в період воєнного протистояння збройній агресії росії проти України та інтенсифікацію хаотичного переміщення населення в умовах небезпеки для його життя і здоров'я. Виявлено значний деструктивний вплив вимушеної трудової міграції на функціонування бізнесу в Україні та на діяльність підприємств різних форм власності. Доведено необхідність формування комплексу антикризових заходів, спрямованих на вирішення проблем вимушеної трудової міграції, залучення висококваліфікованих працівників та зниження ризиків фінансово-господарської діяльності підприємств. Запропоновано основні напрямки удосконалення антикризового управління підприємством в умовах невизначеності та посилення впливу вимушеної трудової міграції населення. З метою мінімізації ризиків посилення вимушеної трудової міграції обґрунтовано необхідність: перегляду та удосконалення механізмів регулювання ринку праці та попередження виїзду висококваліфікованих працівників за межі України; стимулювання економічної активності підприємств та залучення ними інновацій; зниження податкового навантаження на суб'єктів господарювання в період війни; удосконалення міграційної політики; забезпечення протидії нелегальній зайнятості.

Ключові слова: антикризове управління, кризовий стан, міграція, міграційні потоки, система антикризового управління підприємством, вимушена трудова міграція населення, трудові ресурси, робоча сила, економічна безпека підприємства, суб'єкти господарської діяльності, зайнятість, безробіття, євроінтеграція.

Формули 0; рис. 3; табл. 1; бібл. 12

Abstract. The purpose of the article is to study the peculiarities of anti-crisis management of the enterprise in conditions of uncertainty and the strengthening of the influence of forced labor migration of the population caused by the war of the Russian Federation against Ukraine, and to identify the main problems of its provision in the conditions of European integration. The article defines the essence of anti-crisis management of the enterprise and forced labor migration of the population, investigates the peculiarities and reveals the main problems of anti-crisis management of the enterprise under the influence of modern factors of uncertainty, instability and the war of Russia against Ukraine, as a result of which the processes of forced labor migration of the population became more active. It was established that the essence of anti-crisis management is manifested in the implementation of a set of special measures aimed at prevention, prevention and countermeasures against crisis situations that arise at the enterprise and are caused by the destabilizing influence of factors of the external and internal environment. It was found that forced labor migration has a significant destabilizing effect on the activities of enterprises and unbalances their management mechanisms. The uncontrollability of the processes of forced labor migration during the period of military resistance to Russia's armed aggression against Ukraine and the intensification of the chaotic movement of the population in conditions of danger to its life and health have been proven. A significant destructive effect of forced labor migration on the functioning of business in Ukraine and on the activities of enterprises of various forms of ownership was revealed. The need to form a complex of anti-crisis measures aimed at solving the problems of forced labor migration, attracting highly qualified workers and reducing the risks of the financial and economic activity of enterprises has been proved. The main areas of improvement of anti-crisis management of the enterprise in conditions of uncertainty and strengthening of the influence of forced labor migration of the population are proposed. In order to minimize the risks of increasing forced labor migration, the need to: review and improve labor market regulation mechanisms and prevent the departure of highly qualified workers outside of Ukraine is substantiated; stimulation of the economic activity of enterprises and their attraction of innovations; reducing the tax burden on business entities during the war; improvement of migration policy; ensuring countermeasures against illegal employment.

Key words: anti-crisis management, crisis situation, migration, migration flows, system of anti-crisis management of the enterprise, forced labor migration of the population, labor resources, labor force, economic security of the enterprise, subjects of economic activity, employment, unemployment, European integration.

Formulas 0; Fig. 3; table 1; bibl. 12

Постановка проблеми.

Повномасштабне збройне вторгнення російської федерації на територію України та розгортання нею активних бойових дій на значних територіях України спричинили поглиблення суспільно-політичної та фінансово-економічної нестабільності і призвели до появи кризових станів в економіці, політиці й суспільстві. Особливо небезпечними негативні наслідки такої невизначеності проявилися по відношенню до вітчизняних суб'єктів господарської діяльності, які стикнулися із низкою небезпечних явищ і процесів, що істотно вплинули на результати їх діяльності та спричинили вагомі дестабілізуючі зміни. Впродовж 2022–2023 рр. значна кількість підприємств потерпає від кризових явищ та викликів сучасності, а значна їх частка змушена частково призупинити, або й повністю припинити свою фінансово-господарську діяльність, адже існуючі важелі управління виявилися неефективними та неспроможними

ефективно протистояти кризам та небезпекам сучасності. За таких обставин актуалізується необхідність дослідження проблемних аспектів запровадження антикризового управління та виявлення основних проблем його забезпечення в умовах невизначеності та посилення впливу вимушеної трудової міграції населення, спричиненої війною російської федерації проти України.

Діяльність суб'єктів господарювання в сучасних умовах невизначеності піддається впливу вагомих кризових ситуацій, явищ і процесів, що зумовлюють нестабільність та зниження показників їх прибутковості й спроможності конкурувати на ринку. Війна росії проти України ще більше поглибила наявні диспропорції розвитку вітчизняних підприємств та спричинила нову проблему – вимушену трудову міграцію населення, яка, своєю чергою, обумовлює загострення процесів втрати людського капіталу, неможливість ведення господарської

діяльності, зниження обсягів фінансових ресурсів та загрози існуванню самих суб'єктів господарювання. Очевидно, що за таких умов ефективна протидія кризовим ситуаціям набуває особливого значення і ваги та потребує поглибленого вивчення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-прикладні засади дослідження особливостей антикризового управління підприємством в умовах невизначеності та посилення впливу вимушеної трудової міграції населення, спричиненої війною російської федерації проти України, та виявлення основних проблем його забезпечення знаходять своє відображення в працях багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених, які активно займаються вивченням зазначеної проблематики. Зокрема, варто відмітити ґрунтовні напрацювання в даному напрямку М. Копитко [1, с. 32], яка встановила, що антикризове управління підприємством являється системою спеціальних заходів, що реалізуються на підприємстві з метою виявлення кризових ситуацій, забезпечення реалізації заходів щодо їх нейтралізації, а також стимулювання розвитку інтелектуального потенціалу й забезпечення ефективної протидії ризикам і загрозам зовнішнього і внутрішнього середовища. При цьому, М. Копитко вагомий акцент робить на необхідності формування високоефективної системи навчання персоналу, спроможної в умовах мінливих безпекових ситуацій продукувати власну корпоративну систему моніторингу, оцінювання, планування та організації антикризових заходів управління підприємством на засадах попередження та нейтралізації дії дестабілізуючих чинників та забезпечення високих параметрів конкурентоспроможності підприємства [2].

Б. Ватченко та Р. Шаранов [3, с. 38–39] антикризове управління підприємством розглядають з урахуванням впливу на нього чинників війни росії проти України та стверджують, що в існуючому науковому доробку достатньо обмеженими є дослідження питань забезпечення функціонування та подолання кризових

явищ у діяльності підприємств у важких економічних та воєнних умовах, а також науковці переконані, що необхідно чітко розмежовувати механізми антикризового управління підприємством в нестійких умовах сучасності та в умовах воєнного часу, адже, управління підприємством у воєнний період потребує залучення нових інструментів і тактичних методів управлінської діяльності, зокрема, даунсайзингу (зменшення розмірів підприємства, виробничих потужностей, скорочення чисельності працівників, оптимізація витрат та собівартості продукції, запровадження інноваційних технологій), аутсорсингу (передача підприємством частини завдань і процесів стороннім організаціям та делегування третім особам повноважень та обов'язків), бенчмаркінгу (порівняння підприємства з іншими успішними підприємствами з метою підвищення ефективності бізнесу) та реінженірингу (радикальне перепроєктування й переосмислення бізнес-процесів з метою підвищення якості функціонування системи і зростання ефективності діяльності). При цьому, вчені антикризове управління підприємством трактують як реалізацію комплексу заходів, спрямованих на мінімізацію негативних економічних та соціальних наслідків війни у діяльності суб'єкта господарювання, одним із найбільш небезпечних серед яких є вимушена трудова міграція населення.

В. Білик [4, с. 18] дотримується думки, що сутність антикризового управління підприємством в умовах війни проявляється у системному підході до управління кризовими ситуаціями задля попередження, подолання та адаптації до негативних наслідків таких кризових ситуацій шляхом запровадження стратегічних заходів, спрямованих на забезпечення стабільного функціонування підприємства, підвищення його конкурентоспроможності та стійкого розвитку у короткостроковій та стратегічній перспективі.

Очевидно, що існування кризових ситуацій на підприємствах в умовах війни є доведеним фактом, унеможливлення

негативного впливу яких являється складним та довготривалим процесом, що обумовлено відсутністю новітніх та недосконалістю існуючих механізмів антикризового управління. Водночас, виникнення таких небезпечних дестабілізуючих чинників як вимушена трудова міграція спричинили переформатування усталених механізмів антикризового управління, адже, відтік висококваліфікованих трудових ресурсів призводить до неможливості вчасного і якісного виконання поставлених завдань та до зміщення векторів управлінської діяльності на мікрорівні. Зазначене засвідчує необхідність виокремлення проблематики дослідження процесів вимушеної трудової міграції населення та виявлення їх впливу на систему антикризового управління підприємством. Для цього чітко необхідно розуміти сутність поняття вимушеної трудової міграції населення.

Г. Комарницька, Н. Ястремська та Н. Павленко [5, с. 306] вимушену трудову міграцію розглядають як неконтрольоване соціально-економічне явище, що передбачає хаотичне переміщення населення в умовах небезпеки для життя та здоров'я людини, напрямки якої неможливо в повній мірі оцінити. Натомість, Д. Боброва та О. Дон [6, с. 218] під вимушеною трудовою міграцією розуміють рух робочої сили в межах країни або за її межі з метою працевлаштування та одержання доходу, необхідного для забезпечення життєдіяльності. Водночас, науковці акцентують увагу та значній небезпеці посилення зовнішньої трудової міграції та на вимушеному переміщенні значної кількості населення України за межі країни. В даному контексті, М. Цимбалюк, М. Бліхар, М. Сірант, М. Вінчук та Н. Стецюк [7, с. 559] вимушену трудову міграцію визначають як складне та непередбачуване явище соціально-економічного спрямування, яке набуло глобального характеру та важко регулюється на економіко-правовому рівні та інтенсифікується під впливом чинників нестабільності.

Зважаючи на вагомий науковий доробок у сфері реалізації антикризового управління підприємством в умовах війни необхідно констатувати загострення актуальності вивчення окресленої проблеми. Варто зазначити, що істотно проблематика дослідження антикризового управління підприємством загострилася в умовах запровадження спеціального правового режиму воєнного стану, який обумовив значну кількість обмежень щодо діяльності суб'єктів господарювання та щодо реалізації права на працю. Очевидно, що й інші фактори, які пов'язані із масштабними руйнуваннями інфраструктури та цивільних об'єктів, втратами людського капіталу та масовим переміщенням населення в межах країни та за її межі, негативно вплинули на процеси управління підприємствами та на зниження рівня їх безпеки та захисту інтересів в умовах сучасності. Тому, доцільним виявляється виявлення основних проблем антикризового управління підприємством під впливом масового відтоку трудових ресурсів та зниження їх продуктивності праці. Це і обумовило вибір теми дослідження.

Формулювання цілей статті.

Метою статті є дослідження особливостей антикризового управління підприємством в умовах невизначеності та посилення впливу вимушеної трудової міграції населення, спричиненої війною російської федерації проти України, та виявлення основних проблем його забезпечення в умовах євроінтеграції.

Методологічна база дослідження базується на використанні загальнонаукових та спеціальних методів економічного аналізу. Дослідження сутності антикризового управління підприємством в умовах війни та процесів вимушеної трудової міграції населення здійснено з використанням методу системного аналізу, наукової абстракції та синтезу. Проведення прикладних досліджень щодо з'ясування особливостей антикризового управління підприємством в умовах невизначеності та посилення впливу вимушеної трудової міграції

населення, спричиненої війною російської федерації проти України, та виявлення основних проблем його забезпечення, реалізовано на основі методу статистичного аналізу, спостереження, порівняння та кластерного аналізу. Формування результатів проведеного дослідження та висновків здійснено з використанням методу узагальнення та систематизації.

Інформаційна база дослідження побудована на використанні звітних та статистичних даних вітчизняних і міжнародних організацій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Попередження кризових ситуацій на підприємстві в умовах війни є надзвичайно складним та багатоаспектним процесом, який постійно піддається вагомому негативному впливу зовнішнього та внутрішнього середовища. Однак, формування ефективної системи антикризового управління підприємством спроможне запобігти значним ризикам і небезпекам, негативна дія яких істотно посилюється в умовах нестабільності та війни. Стає очевидним, що на сучасному етапі функціонування фінансово-економічної та соціальної систем країни потреба у переформатуванні усталених механізмів антикризового управління підприємством особливо актуалізується та

обумовлюється різноманітними факторами. Зокрема, ваговою проблемою постає обмеженість фінансових ресурсів, важкі умови здійснення фінансово-господарської діяльності, порушення логістичних ланцюгів, відсутність висококваліфікованих працівників через залучення частини із них до діяльності сил оборони країни та реалізацію конституційного обов'язку чоловіків щодо захисту територіальної цілісності й суверенітету держави, та через виїзд іншої частини фахівців за межі країни, або переміщення на відносно безпечні території. Особливо гострою за таких умов виявляється проблема посилення вимушеної трудової міграції населення як в межах України, так і за її межі. За даними Національного інституту стратегічних досліджень [8] та Європейської служби статистики [9; 10] впродовж періоду дії спеціального правового режиму воєнного стану з України виїхало понад 7,8 млн. осіб та ще понад 8 млн. осіб вважаються внутрішньо переміщеними. При цьому, зовнішня трудова міграція найбільшим чином спрямована на країни Європейського Союзу.

На рис. 1 відобразимо основні тенденції щодо частки мігрантів з України в країнах ЄС.

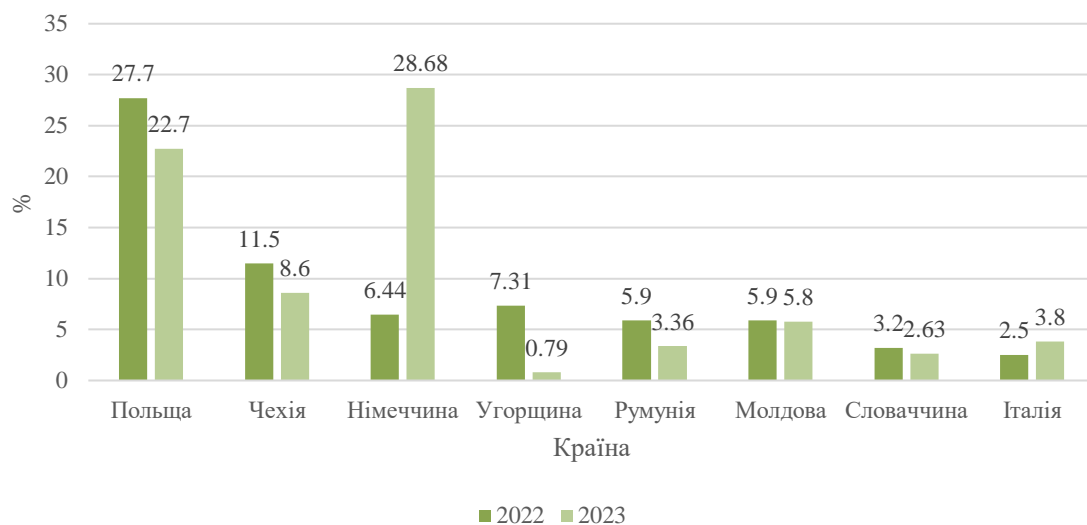

Рис. 1. Динаміка частки емігрантів з України в окремих країнах Європейського Союзу у 2022–2023 рр., %

Джерело: розраховано авторами за: [9; 10]

При цьому зазначимо, що структура розміщення емігрантів в країнах Європейського Союзу не має стійкої тенденції та істотно змінюється впродовж аналізованого періоду 2022–2023 рр. Варто відмітити, що суттєві зміни спостерігаються щодо кількості емігрантів в Польщі, частка яких у 2023 р. на 5 % стала меншою, ніж була у 2022 р., в Чехії (зниження на 2,9 %), в Угорщині (зниження на 6,5 %), в Румунії (зниження на 2,6 %) та в Словаччині (зниження на 0,6 %). Натомість, надзвичайно вагоме зростання

частки мігрантів з України спостерігається у Німеччині у 2023 р. порівняно із 2022 р. (+22,24 %) та незначне в Італії (+1,3 %).

Якщо провести дослідження чисельності внутрішньо переміщеного населення України, то можна прослідкувати кількість внутрішніх мігрантів, зокрема, в розрізі регіонів України. Детальна характеристика чисельності внутрішньо переміщеного населення України в розрізі регіонів України у 2022–2023 рр. відображена на рис. 2.

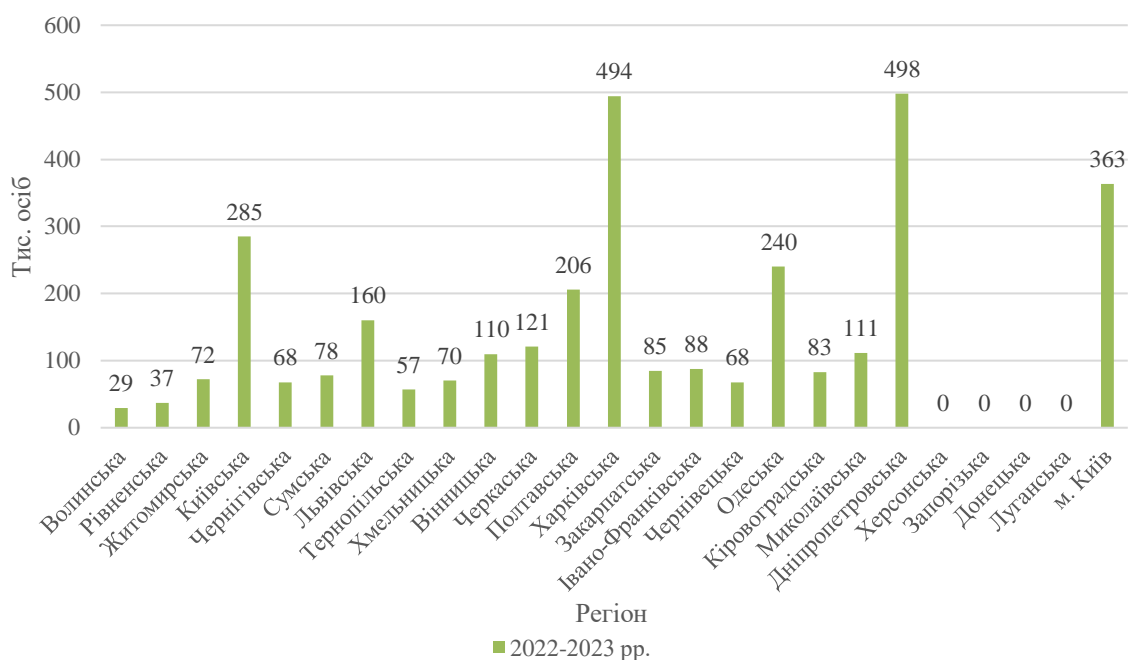

Рис. 2. Чисельність внутрішньо переміщеного населення України в розрізі регіонів України у 2022–2023 рр., тис. осіб

Джерело: розраховано авторами за: [11, с. 2]

Необхідно відзначити, що станом на кінець 2023 р. сумарні обсяги внутрішньо переміщеного населення досягнули позначки у 3,7 млн. осіб. При цьому, представництвом Міжнародної організації з міграції в Україні встановлено, що 53 % загальної кількості внутрішніх мігрантів зосереджено у Дніпропетровській, Харківській, Київській та в Одеській областях, а також у м. Київ. З метою більш

грунтовного дослідження територіальних пріоритетів розміщення внутрішньо переміщених осіб в регіонах України пропонуємо здійснити їх групування за показником чисельності внутрішньо переміщеного населення. Необхідні розрахунки проведемо в ПП Statistica, 8.0, використовуючи метод k–середніх, а результати систематизуємо у табл. 1.

Таблиця 1. Групування регіонів України за показником чисельності внутрішньо переміщеного населення у 2022–2023 рр.

Чисельність внутрішньо переміщеного населення в Україні			
№ за/п	Регіон	Евклідова відстань	Номер кластера
1.	Харківська	42,333	1
2.	Дніпропетровська	46,333	
3.	м. Київ	88,667	
4.	Київська	62,250	2
5.	Львівська	62,750	
6.	Полтавська	16,750	
7.	Одеська	17,250	
8.	Житомирська	12,250	3
9.	Чернігівська	16,250	
10.	Сумська	6,250	
11.	Тернопільська	27,250	
12.	Хмельницька	14,250	
13.	Вінницька	25,750	
14.	Черкаська	36,750	
15.	Закарпатська	0,750	
16.	Івано-Франківська	3,750	
17.	Чернівецька	16,250	
18.	Кіровоградська	1,250	4
19.	Миколаївська	26,750	
20.	Волинська	18,000	
21.	Рівненська	26,000	5
22.	Херсонська	11,000	
23.	Запорізька	11,000	
24.	Донецька	11,000	
25.	Луганська	11,000	

Джерело: розраховано авторами за: [11, с. 2]

Результати проведеного дослідження дозволяють констатувати, що найбільша чисельність внутрішньо переміщених мігрантів знаходиться в Харківській, Дніпропетровській областях та в м. Києві, які увійшли до першої групи регіонів України. Очевидно, що Харківська та Дніпропетровська області є найбільш наближеними до територій, на яких ведуться активні бойові дії та за географічним розташування є найбільш оптимальними для населення, яке планує якнайшвидше повернутися додому, тому, туди й спрямовано найбільшу кількість внутрішньо переміщеного населення. М. Київ є промислово, соціально та економічно високо розвинутим регіоном з розвинутою інфраструктурою, де легко можна одержати різні види соціального захисту та швидко працевлаштуватися, тому, сюди також направилися достатньо вагома частка мігрантів зі східних та південних областей.

Другу групу регіонів складають Київська, Львівська, Полтавська та Одеська області, які також є привабливими щодо наявності робочих місць і достатньо розвинутими регіонами, а Полтавська та Одеська області, крім зазначеного, відносяться до прифронтових територій та є привабливими за територіальним розташуванням, близькими до регіонів, на території яких проживало населення.

До третьої групи увійшли регіони, що є достатньо віддаленими від зони ведення активних бойових дій, а саме: Житомирська, Тернопільська, Хмельницька, Вінницька, Закарпатська, Івано-Франківська, Чернівецька області, а також ті регіони, які періодично зазнають обстрілів країною-агресором Чернігівська, Сумська, та Миколаївська області, на території яких рівень безпеки є значно нижчим, ніж на території західних областей. До даної групи мають приналежність також Черкаська та Кіровоградська області.

Наступна, четверта група представлена Волинською та Рівненською областями, які є достатньо депресивними регіонами за рівнем соціально-економічного розвитку, а їх спроможність забезпечити потреби внутрішньо переміщених осіб – достатньо низькою.

П'яту групу складають регіони, території яких перебувають під окупацією та потерпають від постійних обстрілів – Херсонська, Запорізька, Донецька та Луганська області. Відповідно, внутрішньо переміщеного населення на території цих регіонів не зафіксовано.

Таким чином, можна стверджувати, що внутрішня міграція населення країни в період війни є непропорційною та

зосереджується в ті регіони, які є більш економічно розвинутими. Однак, за таких обставин, в регіонах, що приймають внутрішньо переміщених осіб, спостерігаються проблеми, пов'язанні із перенасиченням робочої сили на ринку праці та з його розбалансуванням. Крім того, під час війни, умови функціонування суб'єктів господарювання не є достатньо сприятливими, тому, значна їх кількість припинила свою діяльність. За даними державного ресурсу Опердatabот з березня 2022 р. по листопад 2023 р. в Україні на стадії припинення діяльності перебуває 6482 підприємства, регіональне розміщення яких відображено на рис. 3.

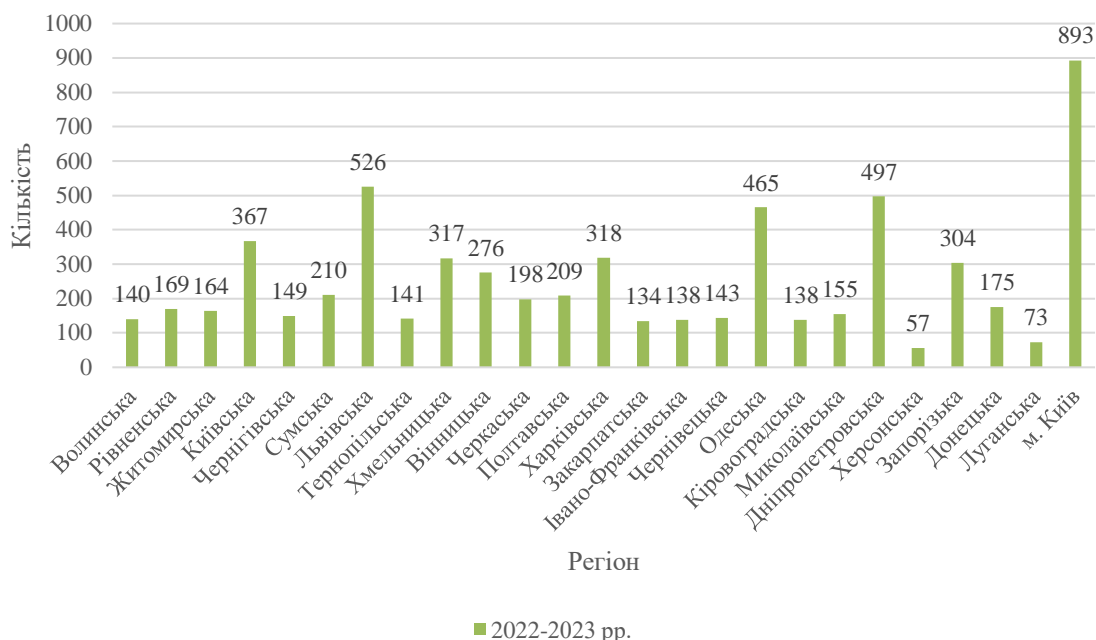

Рис. 3. Кількість підприємств, що перебувають у стані припинення діяльності в розрізі регіонів України у 2022–2023 рр.

Джерело: розраховано авторами за: [12]

Встановлено, що найбільша кількість підприємств, що припиняють свою діяльність, зосереджена у м. Києві (893 суб'єкти господарювання), у Львівській області (526 суб'єктів господарювання), у Дніпропетровській області (497 суб'єкти господарювання) та в Одеській області (465 суб'єктів господарювання). Безумовним фактом виявляється те, що зазначені тенденції вагомо впливають на стан функціонування підприємницького сектору

в Україні, а суб'єкти господарювання стикаються із проблемою відсутності висококваліфікованих працівників, спроможних виконувати складні виробничі завдання та реалізовувати інтелектуальні здібності, внаслідок чого низка підприємств перебуває у кризових станах, скорочує свою діяльність, релокалізується на відносно безпечні території, або ж повністю припиняє діяльність, а система їх антикризового

управління не дає бажаних результатів, що доводиться проведеними емпіричними розрахунками.

Зазначені тенденції потребують комплексного підходу до вирішення проблем зовнішньої та внутрішньої трудової міграції та щодо формування антикризових заходів управління підприємствами. Тому, обґрунтованою виявляється пропозиція щодо перегляду та удосконалення вітчизняних механізмів регулювання національного та регіональних ринків праці, усунення диспропорцій на них та підвищення привабливості з метою зниження темпів міжнародної міграції висококваліфікованих спеціалістів. Не менш важливим залишається необхідність підвищення економічної активності суб'єктів господарювання та стимулювання залучення ними інновацій у фінансово-господарську діяльність, а також зниження податкового навантаження в період війни. Ще однією проблемою залишається недосконалість міграційної політики та зростання рівня нелегальної зайнятості, яка особливо загострилася в умовах війни на фоні посилення процесів трудової міграції, механізми управління якою є неефективними та потребують удосконалення.

Література:

1. Копитко М.І., Вінічук М.В. Антикризове управління енергетичними підприємствами в умовах економіки знань та інтелектуалізації менеджменту. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2023. Вип. 2. С. 26–35. URL: DOI: <https://doi.org/10.32782/2311-844X/2023-2-4>.
2. Копитко М.І., Вінічук М.В. Конкурентоспроможність підприємств в умовах глобального інноваційного розвитку економіки. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2022. № 3(67). С. 62–68. URL: DOI:10.31732/2663-2209-2022-67-62-68.
3. Ватченко Б.С., Шаранов Р.С. Антикризове управління підприємством в умовах війни. *Економічний простір*. 2022. № 182. С. 38–43. URL: DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/182-5>.
4. Білик В.М. Сутність антикризового управління підприємствами та основні принципи його реалізації в сучасних умовах війни в Україні. *Проблеми формування та реалізації конкурентної політики. Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної*

Висновки. Таким чином, проведені дослідження особливостей антикризового управління підприємством в умовах невизначеності та посилення впливу вимушеної трудової міграції населення, спричиненої війною російської федерації проти України, дозволили виявити вагомі проблеми реалізації основних засад антикризового управління та доводять вагомість проблеми інтенсифікації процесів трудової міграції як в межах України, так і за її межі. Встановлено, що антикризове управління полягає у реалізації комплексу спеціальних заходів, спрямованих на запобігання, попередження та протидію кризовим ситуаціям, які виникають на підприємстві та обумовлені дестабілізуючим впливом факторів зовнішнього та внутрішнього характеру. Доведено, що вимушена трудова міграція створює значні диспропорції функціонування бізнесу в Україні та розбалансовує європейський ринок праці. Виявлено нагальну необхідність формування комплексу антикризових заходів, спрямованих на вирішення проблем зовнішньої та внутрішньої трудової міграції, залучення висококваліфікованих працівників та зниження ризиків фінансово-господарської діяльності підприємств.

- конференції (23–24 листопада 2023 р.). Львів: НУ «Львівська політехніка». 2023. 194 с. С. 18–19. URL: https://www.researchgate.net/publication/376489707_Strategichni_naprami_aktivizacii_povernenna_vimusenih_migrantiv_v_Ukrainu_Strategic_Directions_for_Enhancing_the_Return_of_Forced_Migrants_to_Ukraine.
5. Комарницька Г.О., Ястремська Н.М., Павленко Н.В. Вимушена міграція та її вплив на ринок праці в Україні. *Наукові перспективи*. 2022. № 6(24). С. 306–319. URL: DOI:10.52058/2708-7530-2022-6(24)-306-319.
6. Боброва Д., Дон О. Міжнародна трудова міграція та її вплив на ринок праці України в умовах військової агресії РФ. *Галицький економічний вісник*. 2023. № 3(82). С. 216–226. URL: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2023.03.216.
7. Tsybaliuk M., Blikhar M., Sirant M., Vinichuk M., Stetsyuk N. Economic and Legal regulation of International Migration: Financial and Economic Cooperation of Countries under military factors. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and*

Practice. 2023. Vol. 6(53). P. 552–559. URL:
DOI:10.55643/fcaptr.6.53.2023.4246.

8. Вплив міграції на соціально-економічну ситуацію в Україні: аналітична довідка за ред. В. Потапенка. К.: НІСД, 2023. 33 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2023-01/ad_mihratsia_gotove_03_01_2023.pdf.

9. Nearly 5 million jobs have been lost in Ukraine since the start of the Russian aggression, says ILO. 2022. International Labor Organization. URL: https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_844625/lang--en/index.htm.

10. Migration and migrant population statistics. Eurostat Statistics Explained. 2023. URL:

https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Migration_and_migrant_population_statistics.

11. Звіт про внутрішнє переміщення населення в Україні за 2023 рік. Міжнародна організація з міграції. URL:

https://dtm.iom.int/sites/g/files/tmzbd11461/files/reports/IOM_Gen%20Pop%20Report_R14_Displacement_ENG-UKR.pdf?iframe=true.

12. Опендатабот: У 2,7 разів менше компаній закривається у 2023 році. URL:

<https://opendatabot.ua/analytics/bankrupts-and-closed-companies-2023>.